

How to compromise research on the Holocaust.

An analysis of the book *Holocaust Public Memory in Postcommunist Romania*, published by Indiana University Press, Bloomington, 2018¹

1. Introduction

The following analysis was prompted by the publishing in 2018 by Indiana University Press of a book compiling research on the Holocaust - Public Memory in Postcommunist Romania. With the exception of the Swiss historian Simon Geissbühler, all authors are employees or collaborators of the “Elie Wiesel” Institute in Bucharest, a Romanian public institution dedicated to the research of the Romanian Holocaust and the promotion of its memory, including through educational policy. The book shows the development of research on the memory of the Holocaust in Romania under the aegis of the Institute, the paradigms promoted within it, its deontological standards, the interaction of the Institute researchers with the international literature. Given the sensitivity of the topic, I went beyond strictly commenting on the articles in the book. I argue that the research is based on very limited empirical investigations, and the treatment of themes is militant, at the expense of academic requirements.

The articles chosen for the first part of the volume, **Competing Memories and Historical Obfuscation**, are: “*Introductory Remarks*”; “Ethnocentric Mindscapes and Mnemonic Myopia” by Ana Bărbulescu; “Postcommunist Romania's Leading's Intellectuals and the Holocaust” by George Voicu; “Law, Justice, and Holocaust Memory in Romania” by Alexandru Climescu; „Romania: *Neither 'Fleishig' nor 'Milschig': A Comparative Study*” by Michael Shafir; “Wanting-Not-to-Know” about the Holocaust in Romania” by Simon Geissbühler. The articles chosen for the second part, **National Heroes, Outstanding Intellectuals, or Holocaust Perpetrators**, are: “Mircea Vulcănescu, a Controversial Case: Outstanding Intellectual or War Criminal?” by Alexandru Florian; “Ion Antonescu's Image in Postcommunist Historiography” by Marius Cazan; “Rethinking Perpetrators, Bystanders, Helpers/Rescuers” by Adina Babeş.

The book is the first Ca şi „fotografie de grup”, volumul este prima prezentare de ansamblu a preocupărilor Institutului şi a nivelului cercetărilor sale.² Deşi destinată cercetătorilor americani şi mai general, celor din Occident, anumite aspecte ale textelor rămân aproape obscure. Sunt înşiruite fără note de subsol numele unor oameni de cultură, personalităţi acasă,

* Prof. univ. Universitatea de Vest, Timişoara

E-mail: editor.csi@gmail.com

Received on 20 September 2019.

¹ Alexandru Florian (ed.), *Holocaust Public Memory in Postcommunist Romania*, Indiana University Press, Bloomington, Indiana, 2018, ISBN 978-0-253-03271-3, 291 pages

² There are, of course, other books dedicated to the memory of the Holocaust in Romania that include articles written by Romanian authors, which are part of the same professional community – see Valentina Glajar, Jeanine Teodorescu (eds.), *Local History, Transnational Memory in the Romanian Holocaust*, Palgrave Macmillan US, 2011. In their case we cannot say they “represent” the activity of the “Elie Wiesel” Institute.

dar necunoscute în lume. Marea surpriză rămâne plasarea în volumul de la Indiana University Press a unor bătaii personale, a editorului și a unuia dintre autorii care au un cuvânt important în comunitatea Institutului „Elie Wiesel”. Aceștia implică editura americană care a permis folosirea ei în acțiuni care o compromit.

2. Studiile

În introducerea cu titlul „*Memory under Construction: Introductory Remarks*”, Alexandru Florian, editorul volumului, face un tur de orizont asupra contribuției colegilor săi. Mă opresc acum la o singură teză a Observațiilor:

The following studies explain the ways in which this matrix that brings together ethnocentrism, nationalism, and *anticommunism* (subl.m.) manifests itself in diverse spaces of public communication, overshadowing the memory of the Holocaust, including the mnemonic narrative proposed by the intellectual elite active in radical commentary on Ceaușescu's regime, where one easily finds an antisemitic tone, the nationalist historiography that promotes the myth of Ion Antonescu as a saving hero... (p. xxi).

În interpretarea lui Alexandru Florian, studiile volumului ar „explica” punerea în umbră a Holocaustului ca rezultat al conlucrării imorale a etnocentrismului, naționalismului și anticomunismului. Există într-adevăr cercetări care găsesc corelații între slaba recunoaștere a Holocaustului și naționalismul românesc, unele fac referire la pozițiile unor naționaliști care sunt și anticomuniști (combinație comună) și câteva invocă grupurile intelectuale care cer tratarea simetrică a celor două totalitarisme ale secolului XX. Nu există niciun studiu care să aducă probe că anticomunismul în sens generic – manifestare etică, intelectuală, ideologică sau politică critică la adresa concepțiilor și regimurilor democidare comuniste – implică, prin natura sa, diminuarea tragediei Holocaustului. Enunțând anticomunismul ca sursă a antisemitismului, Florian asumă o atitudine anti-anticomunistă.

În România, țară care a suferit tragedia comunismului și unde acesta a devastat viața privată și publică până în ultima clipă, anul 1989, anti-anticomunismul este considerat în mediile educate drept o atitudine indecentă. Cei care-l promovează activ sunt fosta nomenclatură și foștii ofițeri de securitate ori oportuniști politici precum Partidul Alternativa Socialistă;³ eventual, având un nivel superior de elaborare, grupuri culturale cu ideologie stângistă precum CriticAtac.⁴ Altfel, criticile „acceptate” se referă la „anticomunismul primitiv”,⁵ „anticomunismul primitiv dar agresiv”,⁶ „anticomunismul mediatico-spectacular”,⁷ „anticomunismul extremist și

³ Pentru luări de poziție pe subiectul anticomunismului, vezi site-ul <http://www.socialistul.ro/subiecte/partidul-alternativa-socialista/>.

⁴ Pentru „grupul de critică socială, intelectuală și politică” CriticAtac, anticomunismul reprezintă o fundătură tematică (vezi <http://www.criticatac.ro/despre-noi/> - accesat la 1 septembrie 2019).

⁵ Sintagma „anticomunismul primitiv” a fost folosită într-o varietate de sensuri, incluzând discreditarea politicilor social-democrate (vezi discursul deputatului PSD Mihai Dumitriu în Ședința Camerei Deputaților din 15 aprilie 2008 - (<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=6480&sr=&sep=and&idv=4493&idl=1&prn=1>)).

⁶ Vezi site-ul <http://www.socialistul.ro/subiecte/partidul-alternativa-socialista/>.

⁷ Claude Karnoouh, „Anticomunismul – boala capitalismului senil”, *CriticAtac*, 25 august 2010 (<https://www.criticatac.ro/anticomunismul-%E2%80%93-boala-capitalismului-senil/> - accesat la 14 septembrie 2019).

revanșard”⁸ sau la alte variante privind schematisme ori excesele unor discursuri anticomuniste. Anumite activități ale Institutului „Elie Wiesel” din București au natura unor politici anti-anticomuniste. În publicațiile sale în limba română, președintele Institutului, Alexandru Florian, a preferat să invoce variantele excesive ale atitudinii condamnate, precum „anticomunismul visceral”.⁹ Asocierea Institutului „Elie Wiesel” cu o ideologie anti-anticomunistă încalcă statutul său public. Comunismul românesc a fost acuzat oficial drept o ideologie „ilegitimă și criminală”,¹⁰ ca urmare discreditarea opoziției față de acest tip de crimă contestă poziția statului român.¹¹

Studiul Anei Bărbulescu, *„Ethnocentric Mindscapes and Mnemonic Myopia”* propune o explicație pentru nerecunoașterea Holocaustului de către o parte importantă a populației României. Faptul surprinde, căci vreme de un deceniu au fost publicate scrieri semnificative și au fost repetate îndemnuri oficiale pe acest subiect. Autoarea a căutat „to identify and reconstruct the social processes that explain how mnemonic myopia operates” și să afle astfel „why is it difficult for Romanian society to acknowledge the Holocaust of the Romanian Jew.”¹² Conform Anei Bărbulescu, „the Holocaust is presented in a distorted manner in order to remain consonant with the generic image ascribed to the Romanian people.”¹³ Citez: „Given this dialectical relationship that exists between social identity and collective memory, between what a community assumes it represents and the ways it remembers its past, I consider the identity narrative ascribed to the Romanian people as the main factor in understanding the mnemonic myopia of Romanian society with regard to the Holocaust.” Reperetele acestei narațiuni identitare ar fi manualele de istorie a Românilor editate în România postcomunistă și sintezele istoriografice published after 1989 by four well-known Romanian historians: Florin Constantiniu, Neagu Djuvara, Dinu C. Giurescu, și Ioan Aurel Pop.

Autoarea a arătat că manualele construiesc narațiunea identitară despre poporul român în termeni etnici: origini comune, continuitate istorică, identitate stabilă și coerentă.¹⁴ Doar că aceste atribute sunt asumate de români precum sunt asumate și de alte grupuri definite printr-o limbă și o genealogie comune.¹⁵ Lipsa de interes a românilor pentru tragedia altor comunități umane reflectă mai curând distanța față de regulile și valorile care definesc comunitățile politice moderne: cele civice, ale drepturilor și demnității minorităților, ale umanismului. Doar un studiu cultural mai amplu – în care desigur educația istorică constituie o componentă importantă - ar fi în măsură să afle why is it difficult for Romanian society to acknowledge the Holocaust of the Romanian Jews?

⁸ Dumitru Popescu, *Spațiile dintre negru și alb: dialog printre gratii*, Biblioteca Bucureștilor, București 2011.

⁹ Alexandru Florian, „The Perception of the Holocaust in Historiography and in the Romanian Media,” in Valentina Glajar, Jeanine Teodorescu (eds.), *Local History, Transnational Memory in the Romanian Holocaust*, Palgrave Macmillan US, 2011, 19-45.

¹⁰ Vezi Declarația politică a Președintelui Traian Băsescu din 18 decembrie 2006, urmare a asumării Raportului Final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (<https://www.presidency.ro/ro/media/discursuri/discursul-presedintelui-romaniei-traian-basescu-br-prilejuit-de-prezentarea-raportului-br-comisiei-prezidentiale-pentru-analiza-dictaturii-comuniste-din-romania-br-bucuresti-18-decembrie-2006> - accesat ș 24 septembrie 2019).

¹¹ Crimele împotriva umanității, împreună cu genocidul/Holocaustul, fac parte din cele patru crime internaționale imprescriptibile.

¹² Ana Bărbulescu, „Ethnocentric Mindscapes and Mnemonic Myopia” ..., p. 5.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Idem., p. 25.

¹⁵ Cât de reală sau imaginară poate fi aceasta.

Studiul ” *Ethnocentric Mindscales and Mnemonic Myopia* răspunde unor teme complexe prin explicații simple și raționamente schematici. Mă voi opri la două exemple:

Nu fidelitatea etno-culturală a românilor poate explica lipsa de interes pentru tragedia altor comunități umane, ci inadaptarea la regulile și valorile care definesc națiunile, comunitățile politice în statele moderne: cele civice, ale drepturilor și demnității minorităților, ale umanismului. Or, acestea nu pot fi surprinse analizând exclusiv manuale și volume referențiale de „istorie a Românilor”. Doar un studiu cultural mai amplu – în care desigur educația istorică constituie o componentă importantă - ar fi în măsură să răspundă la întrebarea cercetătoarei: why is it difficult for Romanian society to acknowledge the Holocaust of the Romanian Jews?

Studiul ”*Ethnocentric Mindscales and Mnemonic Myopia*” răspunde unor teme complexe prin explicații simple și raționamente schematici. Mă voi opri la două exemple:

Within the mnemonic space specific to Romanian society, there are three possible approaches to Jewish suffering during the Second World War: one could consider the war a national catastrophe, and consequently regard the Jews as victims belonging to the Romanian people: one could dissociate from the actions of the Romanian authorities of the time and regard the Jews as victims of the Romanian state: or one could regard the Jews as victims of others.¹⁶

Pare evident că memoria colectivă a societății românești permite mai multe abordări ale suferinței evreilor din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, decât cele trei propuneri ale Anei Bărbulescu. Cineva poate considera războiul drept o catastrofă națională și să îl perceapă drept o catastrofă comună, a românilor, evreilor, maghiarilor (etc.) de pe teritoriul României. Altcineva se poate disocia de acțiunile autorităților române ale vremii văzând pe evrei drept victime ale statului român, subliniind că suferința este mai generală – chiar dacă incomparabilă cu drama Holocaustului transnistrean. Evreii pot fi văzuți simultan drept victime ale Germaniei naziste și ale guvernării Antonescu – și chiar sunt. Am enunțat trei variante distincte față de cele propuse de autoare, dar pot fi adăugate și altele.

Al doilea exemplu:

Consequently, if the Jews cannot be remembered as victims of the Romanian state, or, because they are Romanian citizens, as Romanian victims of the war, only one solution remains: to account for them as victims of some other group. Therefore, consistent with the ethnic narrative of the Romanian identity, Romanian society externalizes this dangerous memory outside its borders, making the Germans responsible for the deaths of the Jews.¹⁷

A-i face pe germani responsabili de moartea evreilor în Transnistria constituie doar una dintre variantele compatibile cu presuposițiile cercetătoarei. Există explicații și mai nedrepte care păstrează miturile originii comune, continuității istorice și identității coerente. Pentru negaționiști, evreii nu sunt victimele nimănui întrucât Holocaustul nu a existat. Pentru justificăționiști, ei erau comuniști și deci dușmani ai României și ai oamenilor – deci nu victime.

¹⁶ Idem, p. 29.

¹⁷ Idem, p. 32.

Categoria cea mai jalnică este a celor care neagă evreilor statutul de victimă întrucât ei, evreii, nu contează.

Variantele subliniază precaritatea ideilor simple în fața unor fapte sociale complexe. Precaritatea începe cu afirmația: „există o singură soluție”.

În lucrarea sa “*Law, Justice, and Holocaust Memory in Romania*”, *Alexandru Climescu* a făcut inventarul acțiunilor în justiție considerate de cercetător relevante pentru felul în care statul român tratează memoria Holocaustului: the extraordinary appeals of the convictions of Ion Antonescu and of other members of Antonescu’s government, fascist ideologists, and military personnel involved in the extermination of Jews, and the journalists who have been supporting Nazism and fascism. Two of them, Radu Dinulescu, chief of the Second Section in the General Staff of the Romanian Army, and his assistant, Gheorghe Petrescu had been convicted for crimes including the deportations of Jews from Bukovina and Bessarabia.¹⁸ In 1998 and 1999 the Supreme Court of Romania acquitted both.

Citez din text:

The acquittals of Holocaust perpetrators represented a legal operation performed on the past in order to redress what was seen as an abuse and *to grant the anticommunist narrative a legal acknowledgement* [subl.m.]This became obvious in 1997, when the General Prosecutor's attempt to acquit members of Antonescu's cabinet provoked an intellectual debate} and established historians supported this legal endeavor." On the contrary, the enforcement of Ordinance 31/2002¹⁹ should have been an operation performed on the present, in order to establish a different narrative about the traumatic fascist past.²⁰

Este de înțeles tulburarea față de achitarea celor doi responsabili ai deportărilor împotriva cărora probele erau indiscutabile. La vremea ei, achitarea lui Radu Dinulescu și Gheorghe Petrescu a primit puține referiri în presă. Nu se poate vorbi despre o dezbatere publică asupra aceluși eveniment. Cu puține excepții, cazul a fost urmărit de către cercetătorii Holocaustului și de către comunitatea evreiască.

De o oarecare acoperire mediatică s-a bucurat achitarea ziaristilor trimiși în fața Tribunalului poporului la 30 mai 1945 sub acuzația de „criminali de război” și de „autori ai dezastrului țării”.²¹ Studiul lui Climescu tratează toate cazurile omogen, ca și când ar fi avut aceeași natură. Ion Antonescu, organizatorii deportărilor din Basarabia și Bucovina și ziaristii fascizanți ar fi fost responsabilii unor crime de aceeași greutate. Diferențe de statut au existat chiar și între ziaristii înșiși, căci nu sunt echivalente între ele situația lui Nichifor Crainic,

¹⁸ The ferocity of this crime led some researchers to refer to Dinulescu as “the Eichmann of Romania.”

¹⁹ Este vorba despre Ordonanța de Urgență nr. 31 din 13 martie 2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război.

²⁰ Alexandru Climescu, “*Law, Justice, and Holocaust Memory in Romania*”, ..., p. 89

²¹ Procesul a fost deschis în prezența inculpaților Ionel Dumitrescu (Dimitrescu), Romulus Dianu, Romulus Seișeanu, Ilie Rădulescu, Ilie Popescu-Prundeni, Alexandru Hodoș, Radu Demetrescu-Gyr; fiind absenți Pamfil Șeicaru, Stelian Popescu, Grigore Manoilescu, Gabriel Bălănescu, Pan M. Vizirescu, Aurel Cosma și Dobre Ion (Nichifor Crainic).

secretar general la Ministerul Cultelor în timpul guvernării legionare și ministru al propagandei în perioada dictaturii militare a lui Ion Antonescu, și cea a lui Pamfil Șeicaru, care nu a părăsit condiția de om de presă.

Autorul nu arată vreun interes pentru cerințele actului de justiție ca atare, pierzând din vedere aspectele cele mai interesante ale proceselor din 1945 și ale rejudicării lor prin apeluri extraordinare. Mai mult, Alexandru Climescu apreciază că „achitarea făptuitorilor Holocaustului” ar fi fost menită ”to grant *the anticommunist narrative* (subl.m.) a legal acknowledgement”. Acest enunț susține, pe urma președintelui Institutului unde Alexandru Climescu lucrează, că „narațiunea anticomunistă” ar legitima achitarea unor criminali de război precum Radu Dinulescu și Gheorghe Petrescu. Alegația este gratuită. Ea confirmă că Institutul „Elie Wiesel” a adoptat o paradigmă anti-anticomunistă, reduționistă și stigmatizatoare.

Alexandru Climescu a investigat și aplicarea OUG nr. 31/2002 în primii trei ani de după adoptarea ei. În această perioadă, Prosecutor's Office initiated criminal investigations of violations of Emergency Ordinance in 302 cases.²² Thirteen of these cases were brought to trial, while the prosecutor dropped charges or dismissed the complaints for the rest of them.²³ Nu apar analize privind problematica juridică ridicată de Emergency Ordinance 31/2002.

Simon Geissbühler și-a propus o investigație empirică: câte site-uri ale unor sate și orașe unde au avut loc atrocități postează acele evenimente? Tema are și o dimensiune practică întrucât, în perspectiva autorului: ”We do not need to build many new, costly, and architecturally sophisticated memorials. In many cases the memorials already exist: the Jewish cemeteries, the synagogues and the mass graves. They are powerful and real...”²⁴ Rezultatele au fost analizate în lucrarea ”*Wanting-Not-to-Know*” about the Holocaust in Romania ”.

În căutarea nuanțelor relevante, Simon Geissbühler ia distanță față de câteva locuri comune (precum the distinction between knowing and not-knowing, remembering and forgetting, and remembered and forgotten) apreciindu-le ca fiind simpliste. ”There are many shades of gray between these respective extremities”, apreciază cercetătorul, pentru a susține relevanța, în context românesc, a conceptului lui Paul Ricoeur ”wanting- not-to-know”: ”Wanting not-to-know is a devious form of forgetting, `a semi-passive, semi-active behavior,` as it is seen, for example, in forgetting by avoidance. It is motivated by ”an obscure will not to inform oneself.”²⁵ Iată aprecierea finală:

While Romania remains a laggard with regard to dealing with the past, there are positive developments, also in comparison with other Eastern European countries. International research and pressure increased and broader education in schools and universities, the educational efforts

²² Au fost inițiate *ex officio* or based on complaints.

²³ The case that drew the widest public attention was the trial of Grigore Oprea in 2003 to 2005 trimis în judecată sub acuzația propagandă naționalist-șovină, răspândirea, vânzarea, confecționarea, deținerea – în vederea răspândirii – de simboluri fasciste, rasiste și xenofobe. A fost condamnat la 5 ani închisoare.

²⁴ Simon Geissbühler, ”Wanting-Not-to-Know” about the Holocaust in Romania” ..., p. 165.

²⁵ Idem., p. 154.

of civil society and some state institutions, and Romania's presidency of the IHRA are factors that will in the medium and long term undermine the widespread attitude of wanting-not-to-know. In this context, especially the Romanian presidency of the IHRA (2016-2017) could be a catalyst for change. The organization, even though it has its weaknesses is an agent of Holocaust memory.'²⁶

O cercetare empirică a realizat și *Marius Cazan*, sintetizată în "*Ion Antonescu's Image in Postcommunist Historiography*". To track the historiographical production, Cazan used the *Historical Bibliography of Romania*, an inventory of Romanian historical literature that has been published since the 1970s under the coordination of the Cluj branch of the Romanian Academy. Based on this selection, for the period 1990 to 2010, he indexed 194 titles: 63 monographs, collections of documents, or collected volumes, and 131 studies or academic articles²⁷. Pe baza acestei selecții, Cazan a discutat imaginea lui Antonescu așa cum se reflectă în scrierile istoricilor pe care îi consideră referințe în societatea românească postcomunistă.

"My selection is certainly subjective," recunoaște autorul, amintind în același timp că nu există un "objective tool to determine which historians the general public perceives as opinion makers."²⁸ Unul dintre cei aflați pe lista lui Cazan este Gheorghe Buzatu, cunoscut istoric național-comunist, activ în reabilitarea lui Ion Antonescu. Faptul că Buzatu a devenit senator pe lista formațiunii extremiste Partidul România Mare și a susținut teze negaționiste îl clasează de la început între vocile puțin credibile. În studiu se fac referiri și la Alex Mihai Stoenescu, un autor diletant de cărți istorice, recunoscut ca o portavoce a fostei Securități cu care colaborase înainte de 1989. Ambii sunt cunoscuți propagandiști pro-antonescieni și ambii au avut audiență populară. Rămâne o întrebare deschisă dacă este acceptabilă considerarea lui Buzatu și a lui Stoenescu drept relevanți pentru istoriografia românească.

Despre Dinu Giurescu, istoric de prestigiu, membru al Academiei Române, Marius Cazan comentează: "Here, Giurescu's mention of Antonescu's refusal to send the Jews of Romania to Nazi camps, without mention of the fact that his refusal had a mercantile motivation, gives Antonescu undeserved credit."²⁹

Sau iată felul în care se raportează la opiniile lui Lucian Boia, istoric care a avut un rol considerabil în înfruntarea spiritului naționalist din istoriografia românească:

Boia's polemical spirit is conveyed to his readers through narrative constructs that are quite relativistic. On Antonescu, the most obvious example is the following: "We talked about Marshal Antonescu, whether he killed or saved Jew. The answer is again typical of the equivocal condition of Romanian culture, mentality, and attitude. Yes, Marshal Antonescu saved Jews, and yes, Marshal Antonescu sent Jews to their deaths. We do not know what to take from this, but, again, this is the Romanian area, imprecise by definition. Was there a Holocaust in Romania? There was a Holocaust in Romania. There was no Holocaust in Romania. Both statements can be supported and, after all, we have to consider them together."³⁰

²⁶ Idem., p. 165.

²⁷ Marius Cazan, "Ion Antonescu's Image in Postcommunist Historiography"..., p. 217.

²⁸ Idem., p. 220.

²⁹ Idem., p. 227.

³⁰ Idem., p. 231.

Comentariul lui Cazan: "This manner of settling the issue serves those who deny Antonescu's and Romania's responsibility in the Holocaust better than it serves the need to understand the Holocaust."³¹

Felul în care autorul cercetării tratează „cazul Antonescu în istoriografia românească” lasă senzația neplăcută că istoricilor li se cere să aibă o atitudine de procurori în chestiuni ale meseriei lor, complexe și interesate de nuanțe. Să fi oprit Ion Antonescu deportările evreilor în Transnistria dintr-o „mercantile motivation”, teama pentru soarta lui văzând că pierde războiul? Este o ipoteză de investigat, nu ușor de susținut și oricum, una deschisă. Greu de presupus, având în vedere cultura militar-eroică a lui Antonescu. Sistarea deportărilor a avut loc în prima parte a lunii octombrie 1942, când trupele Axei erau încă în ofensivă la Stalingrad; cu pierderi mari, dar înaintând. Ofensiva sovietică a fost declanșată de abia pe 19 noiembrie. Există documente care sugerează că Antonescu a crezut până târziu în victoria germană. Eventualitatea unei „motivații mercantile” nu este de exclus, dar are nevoie de probe concludente

Faptul că Ion Antonescu a oprit deportările evreilor în toamna anului 1942 nu diminuează în niciun fel uriașa lui responsabilitate pentru Holocaustul transnistrean. Din statutul său de principal autor al unor crime monstruoase nu rezultă că Antonescu avea motivații mercantile când a ordonat sistarea deportărilor. Istoriografia care tratează cazul marilor criminali dintr-o perspectivă pur demonică – exemplul tipic, în cazul lui Adolf Hitler – a fost criticată convingător.³²

Adina Babeș (*"Rethinking Perpetrators, Bystanders, Helpers/Rescuers"*) a lucrat cu un focus grup de 22 studenți pentru a identifica opiniile lor privind Holocaustul românesc. Între concluziile cercetării, una verifică rezultatele sondajului publicat în 2015: perceperea majoritară este că "the general perceptions of the Holocaust in Romania as reflected in the survey published in 2015: the Holocaust took place mostly in Germany and less so in Romania and Adolf Hitler was more responsible than Ion Antonescu for the Holocaust in Romania."³³ Comentariul Adinei Babeș: "Diluting or passing on the responsibility for the Holocaust that took place in Romania or in territories under Romanian administration from the Romanian authorities to the German ones is an integral part of the contemporary discourse on the Holocaust in Romania."³⁴

Textul lui Alexandru Florian, "*Mircea Vulcănescu, a Controversial Case: Outstanding Intellectual or War Criminal?*", începe cu o ciudată comparație: "After twenty-five years of transition, Romania has only fragments of highways, only partial transport corridors to connect it

³¹ Ibidem.

³² Vezi, între altele, comentariul lui John Lukacs: „Hitler nu a fost un caz simplu. Imaginea populară asupra personajului și a vieții sale este cea a unui fanatic îngust la minte: ceea ce este incorect, imprecis și insuficient. El era plin de ură, mai degrabă decât îngust la minte: două înclinații care nu sunt aceleași lucru (mai întâi, întrucât ura ascute mintea, în timp ce îngustimea o face obscură și o limitează). Catalogându-l drept nebun, sau chiar psihotic, îl absolvim de responsabilitatea pentru ceea ce a făcut și a ordonat și a spus. Interpretarea ne scapă de obligația să gândim cazul lui Hitler, ascunzându-l sub covor. Acest lucru nu se face. Există încă întrebări în așteptare (și de pus în discuție) despre Hitler (John Lukacs, *The Legacy of the Second World War*, Yale University Press, New Haven and London, 2010, p. 86).

³³ Adina Babeș, "Rethinking Perpetrators, Bystanders, Helpers/Rescuers",, p. 277.

³⁴ Ibidem.

to the long awaited Occident. The situation of public memory of the Holocaust in Romania is similar: it resembles an unfinished highway. In public, private and state.”³⁵ Analogia propusă e o chestiune de gust, nu cere a fi verificată. Alte susțineri pot fi însă supuse evaluării. Iată una cu aspirație generalizatoare:

Following this line of thought } criticizing the memory of Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Vintilă Horia, Nichifor Crainic, or Mihail Manoilescu is considered a sacrilege, an act of *lèse majesté*. From that moment on, public dialogue is impossible. According to their supporters having been an anticommunist automatically grants them an aura of respectability and makes memory a fully reputable public memory.³⁶

Felul în care erau judecate personalitățile interbelice enumerate în citat era marcat până în 1989 și imediat după revoluție de lipsa de cunoaștere și de mitologizare - urmarea inerentă a condițiilor de recluziune de până atunci. Aceste personalități erau prezente în conștiința culturală ca urmare a comunicării între generațiile vechi și cele noi, prin cărțile care, deși interzise, treceau din mâna unui intelectual în a altuia, în sfârșit, prin câteva ancore solide, precum emisiunile culturale occidentale și în primul rând, ale postului de radio Europa liberă. De abia după căderea comunismului s-au putut adăuga și informații, și voci, și cercetări autentice în ce privește reperele culturale interbelice. Gândirea despre Mircea Eliade, Emil Cioran, ..., Mihail Manoilescu s-a îmbogățit între timp considerabil. S-a diversificat în logica unei piețe a ideilor. Iată de ce sloganele generalizatoare care susțin că a critica memoria lor ”is considered a sacrilege” iar statutul lor de anticomuniști le asigură respectabilitatea sunt rupte de realitate.³⁷ Cititorul român nu va fi înșelat de asemenea afirmații, însă pentru lectorul străin care mizează pe o carte publicată la Indiana Press University, spusele lui Florian constituie o adevărată capcană. Extrema lor simplificare obturează o realitate culturală incomparabil mai complexă.³⁸

Eseul lui Alexandru Florian nu este atât o cercetare a „cazului Mircea Vulcănescu”, cât o confruntare cu anticomunismul. În România, tema proceselor care au trimis ziaristi și personalități culturale interbelice în penitenciarele comuniste, unde mulți au murit, a preocupat în modul cel mai firesc opinia publică. A contat soarta tragică a celor ajunși în spatele gratiilor, a contat lipsa celor mai elementare garanții privind corectitudinea actului de justiție în vremea când au fost judecați, au impresionat și condamnările, căci uneori frizau absurdul. Dezbaterile

³⁵ Alexandru Florian, “Mircea Vulcănescu, a Controversial Case: *Outstanding Intellectual or War Criminal?*”, ..., p. 175.

³⁶ Ibidem., p. 179.

³⁷ Scoaterea de către Banca Națională a României a unei monede omagiale avându-l ca efigie pe Mihail Manoilescu a ținut strict de renumele lui de profesionist. Manoilescu este exemplul unei personalități a cărei memorie nu are vreo legătură cu condiția de anticomunist.

³⁸ Trimit doar la câte trei cărți substanțiale privind primii trei oameni de cultură enumerați de Florian. Despre Mircea Eliade: Florin Turcanu, *Mircea Eliade; Prizonierul istoriei*, Humanitas, București, 2006 (ediția franceză, 2003); Mihaela Gligor și Liviu Bordaș (eds.), *Postlegomena la Felix Culpa. Mircea Eliade, evreii și antisemitismul*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2013; Moshe Idel, *Mircea Eliade. De la magie la mit*, Polirom, Iași, 2014. Despre Emil Cioran: Ion Vartic, *Cioran naiv și sentimental*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj, 2000; Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau Schimbarea la față a României*, Ed. Institutului Cultural Român, București, 2004; Mircea A. Diaconu, *Cui i-e frică de Emil Cioran?*, Editura Cartea Românească, București, 2008. Privindu-l pe Mircea Vulcănescu: *** *Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva securității vol.5: Mircea Vulcănescu*, editura Eikon, București, 2013; Ionuț Butoi, *Mircea Vulcănescu. O microistorie a interbelicului românesc*, Editura Eikon, București, 2015; Ionuț Butoi, *Canonizare, demitizare și realism științific. Studii despre Mircea Vulcănescu*, Editura Eikon, București, 2017.

publice în jurul deciziilor luate de Tribunalul Poporului au fost uneori afectate de ideologie, altele au fost nuanțate, ținând seamă de diferențele de situații, așa cum ar fi trebuit să țină seamă, la vremea lor, instanțele înseși. Conform lui Florian însă, argumentele privind revizuirea proceselor ar fi ”fueled by nationalism and anticommunism. Anticommunism seems to be the main motivation for the reinvention and obsessive promotion of the memory of those convicted of war crimes”.³⁹

Există desigur o comunitate de oameni pentru care criticarea personalităților enumerate reprezintă un sacrilegiu, iar anticomunismul lor domină orice alt criteriu. Să afirmi că aceștia și anticomunismul lor dau tonul vieții culturale românești de astăzi reprezintă o generalizare neadecvată.

În efortul de contestare a dreptății istorice apare și o victimă colaterală, the transitional justice, tratată drept ”so-called transitional justice”, calificată ca fiind ”rather an attempt at moral rehabilitation than real justice.”⁴⁰ În realitate, transitional justice, care include judicial and non-judicial measures implemented in order to redress legacies of human rights abuses este un fenomen vast și cu o doctrină matură. Nu privește doar țările postcomuniste. Cei interesați pot urmări o vastă literatură despre justiția de tranziție în Africa de Sud, în Rwanda, în multe alte țări africane și în statele Americii de Sud. Neinformați, Alexandru Florin o califică ”the strongest expression of the rejection of Holocaust memory” întrucât ea ”disseminate a revisionist public memory of persons who were convicted of war crimes after the Second World War”.⁴¹ În ofensiva sa ideologizată, Florian ratează concepte, neagă și fapte.⁴²

3. Trivializarea crimelor comuniste prin refuzul comparației

Actualul președinte executiv al Institutului „Elie Wiesel” tratează memoria trecutului comunist drept un obstacol pentru memoria Holocaustului. Alte două lucrări din volumul *Holocaust Public Memory in Postcommunist Romania* adâncesc această teză la un alt nivel de informație și intelectual.

Lucrarea profesorului *George Voicu*, „*Postcommunist Romania's Leading's Intellectuals and the Holocaust*” este unul dintre cele mai fluente texte ale volumului. Eseul său rezumă scrierile privitoare la opiniile unor intelectuali români asupra memoriei colective pe care le-a publicat începând cu anii 1990.

³⁹ Alexandru Florian, “Mircea Vulcănescu, a Controversial Case ...”, p. 183.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Idem., p. 181.

⁴² Un singur exemplu: Alexandru Florian susține că unul dintre cercetătorii specializați pe Mircea Vulcănescu, Ionuț Butoi, oferă o versiune edulcorată a realității (*Mircea Vulcănescu, o microistorie a interbelicului românesc*, p. 274). Citez: „Potrivit lui Ionuț Butoi, este posibil ca atunci când Antonescu i-a cerut lui Vulcănescu să se alăture guvernului, el ar fi solicitat ceva timp să se gândească și abia după aceea a acceptat” (p. 192). Florian comentează: „Butoi prezintă o versiune romantică, bazată pe jurnalul soției lui Vulcănescu, despre momentul în care a acceptat postul de guvern. S-ar presupune că familia a ținut o întâlnire, iar fiica sa de zece ani i-ar fi cerut să nu accepte propunerea”. La „momentul de gândire” se referă și Vulcănescu în timpul anchetei (Arhiva CNSAS, Alexandru Marcu și alții, DP 000232, vol. 10, f. 121). **Două surse distincte care au marca autenticității: „o declarație de anchetă” și „un jurnal” afirmă același lucru. Florian cunoștea amănuntul „timpului de gândire” și din dosarele din Arhiva CNSAS unde se găsesc depozițiile lui Vulcănescu, întrucât le citase. Chiar și așa, un cercetător poate să se îndoiască de valabilitatea unor documente, caz în care le elimină din eșantionul de lucru. Dar este contrar standardelor profesionale să negi susținerile, să semeni neîncrederea în ele - cum face directorul Institutului „Elie Wiesel” -, fără să fi introdus alte surse și alte argumente.**

O primă întrebare privind cercetarea lui George Voicu: cât de largă și cât de semnificativă este categoria formatorilor de opinie circumscrisă în analiza sa? În titlul eseului, George Voicu face referire la "leading intellectuals" și adaugă pe parcurs "the most influential intellectuals". Acești termeni pot fi cu greu considerați operaționali. De ce istoricul Lucian Boia, cu publicații de impact larg cultural, nu ar fi un lider intelectual? De ce nu criticul Ion Bogdan Lefter care a creat trei reviste de prestigiu cu un profil cultural puternic, având o suprafață universitară și influență în mediul artistic substanțiale? Sau Andrei Pippidi, istoric respectat, cu intervenții determinante în presa anilor 1990 privind perioada interbelică? Niciunul dintre ei nu a făcut studii tehnice despre Holocaust, dar fiecare are o cultură pe subiect mult superioară intelectualilor selectați pentru analiză.⁴³ Vocii unui istoric cu studii substanțiale asupra istoriei evreilor din România precum Lucian Nastasă-Kovacs i se recunoaște plusul de autoritate epistemică în raport cu glasul unui intelectual VIP.⁴⁴

George Voicu este conștient de această problemă și are un răspuns: „their social perception”:

Therefore, one can identify several personalities who in recent decades have acquired considerable social prestige, which has made them influential, both socially and politically. From this perspective, the intellectual triumvirate Andrei Pleșu-Gabriel Liiceanu-Horia-Roman Patapievicu already enjoys a privileged place on the Romanian cultural map of the last quarter of a century. In addition to these philosophers, there is also a host of writers, led by Nicolae Manolescu, the literary critic and historian who is also the resident of the Romanian Writers' Union. Various groups of intellectuals who emigrated from Romania during the communist period also enjoy a special place in this circle, such as the Parisian group, with Monica Lovinescu and Virgil Ierunca at the forefront (who, while both no longer among us, continue to influence through their works the public opinion in the country), and the American group, with Vladimir Tismăneanu as the most visible intellectual figure. Certainly, there are others, but Romanian public intellectuals remain an elitist club, small in numbers.⁴⁵

Pentru a sublinia relevanța selecției făcute, George Voicu indică mulțimea de profesioniști culturali care gravitează în jurul nucleului central și respectiv, accesul lor la resurse și la mijloace care le amplifică suprafața socială:

There is one more aspect that deserves closer inspection: while this club is very exclusivist, it attracts many "satellites" who gravitate in orbits at various distances from the center. They tend to align themselves to the positions of the established intellectual figures, just as iron filings align to a magnet, especially in the political and social matters deemed sensitive. Because the top intellectuals of contemporary Romanian culture are perceived not only as epistemic authorities but also as possessors of important resources and as reliable launching pads, the considerable number of kindred spirits is understandable. Among this host of intellectuals orbiting the nucleus, some have established profiles (such as Gheorghe Grigurcu and Mircea

⁴³ Mi se pare relevant în context că nu există vreun om de cultură român care să fi scris despre responsabilitatea societății românești pentru Holocaust ceva echivalent cu lucrările lui Ernst Jaspers, „Conștiința culpei” și eseul lui István Bibó, „Problema evreiască în Ungaria după 1944”. Eseul lui István Bibó nu a fost publicat în românește.

⁴⁴ Între altele, Lucian Nastasă-Kovacs este autorul sau coordonatorul volumelor *Evreii din România. Mărturii documentare (1945-1965)*, Centrul pentru Resurse și Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003 (coord.); *Pogromul itinerant sau decembrie antisemit – Oradea, 1927*, Edit. Curtea Veche, București, 2014; *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, Edit. ISPMN/Kriterion, Cluj, 2011.

⁴⁵ George Voicu, “Postcommunist Romania's Leading's Intellectuals and the Holocaust”, ... p. 42.

Mihăieș), other are at the beginning of their careers, eager to ingratiate themselves with the top Romanian public intellectuals. All in all, most of those who publish at the Humanitas publishing house, in magazines such as *Revista 22* (Magazine 22) and *România literară* (Literary Romania), or in other periodicals under the patronage of the Romanian Writers' Union such as *Acolada* (The Accolade) and *Orizont* (The Horizon), in *Dilema veche* (The Old Dilemma), and sometimes even in some of the daily newspapers such as *Evenimentul zilei* (The Story of the Day), and on various electronic platforms (contributors.ro or inlinedreapta.net, for example), most of these authors usually (with some exceptions) serve "the cause" of those considered to be the leading public intellectuals.⁴⁶

Argumentele autorului susțin deplin selecția.⁴⁷ Pe George Voicu îl interesează faptul că în mai mult de douăzeci și cinci de ani de dezbateri despre comunism, the „postcommunist Romania's Leading`s Intellectuals” au fost atrași irezistibili de trasarea unei paralele cu Holocaustul.⁴⁸ De fiecare dată, comentează Voicu, dezbaterile a ajuns la concluzia că crimele comunismului au fost cel puțin la fel de grave, dar sunt trecute cu vederea sau chiar iertate. Pentru exemplificare, Voicu alege un citat dintr-un comentat eseu al lui Gabriel Liiceanu, așezat în fruntea listei „de the most influențel intellectuals”:

Is it really that hard to understand that you must first deal with *tile evil that you knew*, which disrupted your life, hijacked your history, and whose consequences you cannot escape even after a decade since its exit from the stage? And that only through an analogy with this one you can understand *all* the shapes of evil, and you can open up towards a suffering that you would have otherwise found harder to understand? My way to Shoah goes through the trauma of communism, and precisely for this reason I can look at any Jew - with his fears, hatred, and memory of the suffering of his people - as a brother of mine. Is it that much to expect a symmetrical treatment?⁴⁹

Voicu critică această viziune pe care o descrie într-o formă îngroșată: "...according to the opinion makers there are no such particularities, given that between the two totalitarianisms there is a perfect `symmetry`; that is, the crimes of the communism necessarily and exclusively mirrored the Holocaust, and vice versa", and "only one category of victims is cultivated."⁵⁰ O

⁴⁶ Idem, p. 43.

⁴⁷ Selecția lasă deoparte un aspect al complexității politicii memoriei, faptul că memoria colectivă reflectă nu doar solidaritatea abordărilor, ci și diversitatea lor, iar ultima determină ritmurile schimbării.

⁴⁸ Idem, p. 45.

⁴⁹ Ibidem, Gabriel Liiceanu, *Ușa interzisă*, (p. 257) traducere Alexandru Voicu.

⁵⁰ Idem, p. 51. Mai elaborat: "Within these approaches} according to the strategy adopted by these intellectuals, but also to the conclusions they reach, this study detected two main attitudes. The first, and by far the more prevalent in the public discourse equates the crimes of communism to the Holocaust following a strictly equalizing logic whereby the conclusion is always the same: the Holocaust and the Gulag are ostensibly alike, as there is nothing that essentially sets them apart. In the opinion of these intellectuals} the two totalitarian ideologies that inspired the two series of crimes are almost identical in nature (even with regard to antisemitism and racism).

However, this martyrological equalization, while very prevalent, does not satisfy all of the aforementioned intellectuals. For some - though notably fewer - the Gulag hangs heavier in the balance of horrors than the Holocaust. The value judgment that "absolute evil" can be found in communism is supported by pointing to the supposedly more pronounced evilness of this ideology (relative to fascism), or more commonly, to statistics that indicate that the criminal record of fascism pale in comparison to that of communism.

These two attitudes usually go hand in hand with a strong sense of frustration that the memory of the two types of victims is allegedly one sided, that the Gulag does not have the place it deserves in the consciousness of posterity. Finally, the research highlights the distortions of the concept of the Holocaust as a consequence of these parallel-competitive approaches." (Ibidem, p. 65).

întărire a vinovăției of the Romanian intellectuals' plea to place the two series of crimes on equal footing ar fi their self-glorifying rhetorical form to depict themselves as having the courage to defy a dogma.⁵¹ Monica Lovinescu, who played a major role in establishing the landmarks of this debate, mentioned her tireless and courageous fight to broke the taboo of the uniqueness of the Shoah, and promising that she will continue to do so.

George Voicu falsifică sensul pasajului citat. Acesta nu vorbește despre inexistența particularităților, iar simetria pe care o invocă nu implică „oglindirea necesară și exclusivă a tragediilor”. Există în eseul lui Liiceanu și o retorică autoglorificatoare, dar aceasta este minoră și mai ales, lipsită de relevanță pentru temele eticii și politice memoriei în cauză în acest context.⁵²

Surpriza, neplăcerea și frustrarea trezite lui George Voicu de „pretențiile” intelectualilor de frunte ai României postcomuniste devin ele însele curioase dacă privim la contextul mai larg al dezbaterilor. Astfel de abordări a memoriei celor două Mari Tragedii, pe care colaboratorul Institutului „Elie Wiesel” le tratează cu atâta superioritate sunt aproape identic repetate în întruniri internaționale și au devenit politici publice în fostele țări comuniste. Să fie oare intelectualii români critici mai radicali ai asimetriei decât este Alain Beçanson când vorbește despre „the contrast between the amnesia concerning communism and the hypermnesia concerning Nazism?”⁵³

Referindu-se la his own research into Polish wartime history, Norman Davies, povestește că citind autorii occidentali a căpătat a strong sense of the inbuilt bias. Mai pe larg: ”One quickly learned that the Soviet Union had invaded and occupied one half of Poland in September 1939, just as Germany had invaded and occupied the other half. Yet Western historians continued to write exclusively about 'the Nazi invasion of Poland'. The Soviet zone of occupation was simply not regarded as a zone of occupation. Nazi propaganda on such matters was dismissed out of hand. Soviet propaganda was not questioned. One knew that mass deportations and murders were carried out by the Soviet occupiers, alongside other atrocities perpetrated by the Germans. Yet, increasingly, Western awareness focused on the Holocaust alone. One read about thousands of villages razed to the ground, and of their massacred inhabitants. Yet the only one that Western commentators could ever name was Lidice, in Bohemia. One learned about colossal operations, like Barbarossa and Bagration, and of colossal tragedies like the Siege of Leningrad and the Warsaw Rising. And one saw how these events were always consigned to a separate emotional compartment. Somehow they did not form part of 'our war'.”⁵⁴

O amplă literatură dedicată asimetriei în tratarea memoriei celor două regimuri totalitare privește Țările Baltice. Norman Davis are ceva de spus și despre complexitatea contextelor estonian, leton și lituanian în care s-a desfășurat fiecare dintre tragedii:

“It is hard for Westerners to grasp, but from the view-point of Tallinn, Riga, or Vilnius, the growing possibility of a Nazi advance felt like blessed liberation from Liberation. ... In the Baltic States, in Byelorussia, and Ukraine they were cheered as liberators. German soldiers were greeted by local peasants offering the traditional welcome of bread and salt. ... In ... Europe that was

⁵¹ Idem, p. 47.

⁵² Retorica vanitoasă a eseului a fost notată și de alți comentatori. În *Observator Cultural*, Ovidiu Șimonca vorbea despre „un egocentrism supărător” (Ovidiu Șimonca, „Ce ar fi de înțeles, domnule Liiceanu?”, *Observator Cultural* nr. 698, 6.11.2013).

⁵³ Alain Beçanson, *A Century of Horrors. Communism, Nazism, and the Uniqueness of the Shoah*, ISI Books, Wilmington, Delaware, 2007, p. xiv.

⁵⁴ Norman Davies, *No simple. Victory. World War II in Europe, 1939-1945*, Viking, New York, 2006, p. 13.

successively occupied both by Soviets and by Nazis, the element of choice was largely absent. Both totalitarian regimes sought to enforce obedience through outright terror. For most ordinary civilians, the prospect of serving the Soviets posed the same moral dilemmas as serving the fascists. The only course of principled action for patriots and democrats was the suicidal one of trying to oppose Hitler and Stalin simultaneously.”⁵⁵

Reacția localnicilor la sosirea germanilor era rezultatul experienței lor din timpul ocupației sovietice, între 1940 și 1941. Numai în Letonia, „Într-o singură noapte – 14 iunie 1941 – peste 15.000 de persoane au fost deportate [...] în Gulag. Totalul pierderilor umane cauzate de deportări și masacre în timpul primului an al ocupației sovietice a fost estimat la 35.000”.⁵⁶

Colaboratorii Institutului „Elie Wiesel” nu țin cont nici de nedreptatea istorică ca după revoluție, în România, foștii comuniști, foștii agenți ai poliției politice să fi preluat ei puterea. O astfel de situație a schimbat firesc agenda și prioritățile dezbaterilor publice începând cu anul 1990 până astăzi.

O ultimă observație privind eseuul “Postcommunist Romania's Leading`s Intellectuals and the Holocaust”. Pentru a argumenta lipsa de empatie a „celor mai influenți intelectuali români” față de suferințele victimelor Holocaustului, exprimată, conform aprecierii lui, de punerea unei egalități morale între genocidul evreilor și crimele comuniste, George Voicu afirmă la un moment dat:

Moreover, it is nearly impossible to find among the Jewish intellectuals who have distinguished themselves in the study of the Holocaust) even among those who do not have Romanian origins) anyone who is unsympathetic to the memory of the victims of communism. In the straightforward words of Yehuda Bauer (a prominent Israeli researcher of the Holocaust) `one certainly should remember the victims of the Soviet regime) and there is very justification for designating special memorial and events to do so`.⁵⁷ M. Bauer is the honorary president of the International Holocaust Remembrance Alliance) with thirty-one member states including Romania) and his statements carry heavyweight in term of what the Holocaust meant not only for Jews) but for all mankind. It is easy to spot the diversion when some voices claim that those who keep the memory of the Holocaust alive are opposed to the memory of the victims of communism.⁵⁸

Voicu nu continuă citatul, deși tocmai ce urmează în articolul ales drept referință precizează felul în care tratează Yehuda Bauer the memory of the victims of communism:

If today, East Europeans can enjoy membership in the European Union, it is due to the fact that they were oppressed and ruled, for 45 years, by [Soviets] but not by the Nazis. They had to get rid of the Nazis first, to begin their tortuous, difficult road of opposition to the Soviets. The Red Army enabled them to do that, though the price was very heavy indeed: 45 years of Soviet oppression. That is the paradox. In the end the East Europeans won, deservedly so. But let us not change history because of that.”⁵⁹

⁵⁵ V. N. Davis, *Europe: A History*. Oxford: Oxford University Press, 1996, p. 1033.

⁵⁶ V. R.J. Misiunas și R. Taagepera, *The Baltic States: Years of dependence, 1940 – 1980*, Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1983, p. 41.

⁵⁷ Yehuda Bauer, "Remembering the Holocaust Accurately," *The Jerusalem Post*, January 26, 2014.

⁵⁸ Idem, p. 64.

⁵⁹ Yehuda Bauer, "Remembering the Holocaust Accurately"....

În viziunea lui Bauer, urmașii celor câteva zeci de milioane de europeni uciși de regimurile comuniste (din cei circa 80-100 de milioane de victime) și zecile de milioane ale căror vieți au fost distruse pentru că au fost ocupate de sovietici au datoria să le aducă ultimilor mulțumiri.⁶⁰

Partea surprinzătoare a atitudinii lui Yehuda Bauer este neluarea în considerare a atitudinii conducerii sovietice față de evrei în timpul Războiului. Faptul ca germanii omorau evrei nu avea să influențeze în vreun fel politica lui Stalin.⁶¹ În luna ianuarie 1940, Eichmann i-a propus autocratului comunist să primească două milioane de evrei din Polonia ocupată. Timothy Snyder remarca faptul că primirea evreilor pare să fi fost una dintre puținele cereri ale naziștilor pe care [Stalin] le-a declinat în perioada alianței sale cu Hitler.⁶² Salvarea unor milioane de evrei prin înaintarea Armatei Roșii până la Berlin a fost o consecință colaterală. Din perspectiva stalinistă uciderea evreilor conta prea puțin, conta în schimb valorificarea ei politică.

Lucrarea lui *Michael Shafir*, „*Romania: Neither « Fleishig » nor « Milschig »: A Comparative Study*”, singura conectată la ce se întâmplă în domeniul memoriei Holocaustului în alte state foste comuniste are un inconfundabil ton polemic. O parte substanțială constă în trecerea în revistă a manifestărilor cultului lui Ion Antonescu în perioada anilor 1990 și a pașilor privind instituționalizarea memoriei Holocaustului în România: presiunea Statelor Unite asupra autorităților române în contextul aderării României la NATO, adoptarea OUG nr. 31/2002, crearea Comisiei „Elie Wiesel”, adoptarea Raportului final al Comisiei. Între manifestările contrare acestei evoluții, Shafir enumeră avatarurile acțiunilor în justiție împotriva asociațiilor de extremă dreaptă, fenomenul „the Prison Saints” susținut de noul director al the Institute for the Investigation of Communist Regime Crimes and the Memory of the Romanian Exile,⁶³ apariția noii formațiuni neolegionare „Grupul pentru România” a lui Marian Munteanu, amplele dezbateri publice din jurul Legii nr. 217/2015 de amendare a Ordonanței nr. 31/2002.

Trecerea în revistă, utilă și cercetătorului român, este afectată uneori de analogii deplasate. Ion Gavrilă Ogoranu, un aderent marginal la the Legionary Movement, anticomunist,⁶⁴ este pus alături de Herberts Cuckurs, the "Butcher of Riga", assassinated by operatives of Mossad for his leading role in the atrocities that were committed in the Riga ghetto on 30 November 1941. Și o altă „similaritate”:

⁶⁰ O asemenea pretenție nu este prin nimic diferită decât cea a apologeților lui Ion Antonescu care susțin că evreii ar trebui să-i mulțumească fostului dictator militar al României pentru a nu fi trimis în lagărele morții înființate de Germania peste 300.000 de evrei români trăitori în Regat.

⁶¹ Timothy Snyder, *Pământul negru: Holocaustul ca istorie și avertisment*, Humanitas, București, p. 261.

⁶² Idem, p. 134.

⁶³ Teologul Radu Preda, apropiat al fostului mitropolit Valeriu Anania și un favorit al fostului premier Victor Ponta.

⁶⁴ Ion Gavrilă Ogoranu a aderat la Legionary Movement pe vremea când era elev și nu a fost implicat în acțiuni criminale. Faima lui este datorată faptului că led the Grupul de partizani Carpatin Făgărășan, și apoi, după dezmembrarea Grupului în anul 1955, for 21 years, the Romanian political police was unable to capture him.

...”symbolic history”, is to replace real history and play the role of communist ”socialist realism,” only in reverse: if for Stalin and Andrei Zhdanov the ”typical hero in typical circumstances” existed in a fictitious present, Antal (and now Duda) placed him in an almost fictitious past.⁶⁵

Pentru mulți este totuși bizar să faci o analogie între perechea Stalin și Zhdanov, pe de o parte, și perechea József Antall și Andrzej Duda, de cealaltă.

Michael Shafir tratează cu aceeași dezinvoltură istoria polonezilor și memoria Holocaustului în Polonia. El consideră că polonezii nu au de ce să se simtă ofențați de afirmația lui Jan Gross, că Polonia is „a country whose citizens might have killed more Jews than Nazis during the Second World War”. Referindu-se la politica președintelui polonez Andrzej Duda de a aduce onoruri to the Polish Righteous among the Nations, Shafir adaugă: ”honorable, but few in number.”. Alt comentariu peste câteva rânduri: ”The Poles are well known to see themselves as the eternally victimized ‘Christ of Nations’...”⁶⁶

Să punem atitudinea ironică a lui Michael Shafir față de memoria colectivă poloneză în context. Cel mai mare grup de Righteous among the Nations este cel polonez: 6.992. Peste o mie de Righteous mai sunt doar olandezi (5.778), francezi (4.099), ucrainieni (2.634) și belgieni (1.751)⁶⁷. Mișcarea sionistă poloneză a primit un sprijin masiv din partea guvernelor poloneze interbelice⁶⁸.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, numărul polonezilor care au pierit a fost, proporțional, mai mare decât al oricărei alte națiuni implicate: din 35 de milioane de persoane (anul 1939), Polonia a pierdut 6,5 milioane (664 000 de morți pe câmpul de luptă, 90%, civili). Au fost uciși circa 25% dintre oamenii de știință, 25% dintre membrii clerului catolic, 20% dintre învățătorii polonezi. Un număr de 200.000 de copii polonezi au fost deportați în Germania. Dintre ei, 75% nu s-au întors niciodată.⁶⁹ Grozăviile celui de-Al Doilea Război Mondial s-au adăugat peste o traumă istorică care poate să explice dominanța etnoculturală, religioasă și legătura de sânge în perceperea „polonității” în raport cu reperele civice și teritoriale.⁷⁰

Autorul lucrării „Romania: Neither « Fleishig » nor « Milschig »: A Comparative Study” analizează experiențele naționale asupra memoriei Holocaustului și în particular, comparația

⁶⁵ Idem., p. 132. Referirile sunt la József Antall, președintele of Hungarian Democratic Forum care a câștigat primele alegeri libere din Ungaria post-comunistă, în anul 1990, și la Andrzej Sebastian Duda, președintele Poloniei începând cu anul 2015.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Un număr de 66 de români au devenit Polish Righteous among the Nations. În țările din jur: Ungaria – 867, Serbia – 139, Bulgaria – 20.

⁶⁸ Vezi Timothy Snyder, *Pământul negru: Holocaustul ca istorie și avertisment* ..., pp. 119-124.

⁶⁹ Witold J. Lukaszewski, „Polish Losses in World War II” - <http://www.ruf.rice.edu/~sarmatia/498/losses.html> (accesat la 25 septembrie 2019).

⁷⁰ ”The defining trauma: 1791), the vast kingdom of Poland was partitioned and devoured whole in 1795 by the Prussian, Russian, and Austro-Hungarian Empires. Poland’s sovereignty, its Golden Age, and its democracy came to a definitive close: Poles were plunged into feudal rule under three different autocrats for over six generations. Thus, Polish identity in the nineteenth century developed along ethnocultural and bloodlines instead of along civic and territorial lines. Instead of separation of church and state, religion was the sole consistent carrier of the national of the national ethos” (Anamaria Orla-Bukowska, ”New Threads on an Old Loom: National Memory and Social Identity in Postwar and Post-Communist Poland,” in Richard Ned Lebow, Wulf Kansteiner, and Claudio Fogu, *The Memory of Politics in Postwar Europe*, Duke University Press, Durham and London, 2006, p. 179).

dintre nazism și comunism, prin câteva concepte deja clasice: Holocaust obfuscation, Competitive Martyrdom and Double Genocide theory. Ultima ”teorie”, pe care pune accentul în textul său, este explicată în următorii termeni:

In a nutshell, the Double Genocide theory places the Gulag and its local derivatives on par with the Holocaust. In its more benign form, it calls for "symmetry" in condemning the two atrocities of the last century, which it casts as equally repulsive, and for a similar "symmetry" in punishing those guilty for them.⁷¹

Iată și câteva explicații privind contextul:

The Double Genocide theory was first advanced in the Baltic states (to be more precise, in Lithuania) soon after the fall of communism. Lithuania was also the first state to grant Double Genocide institutional recognition, by passing legislation that prohibits the denial of both Nazi and communist "genocides" in 2010. It was followed in the same year by similar legislation in Hungary. The denial of communist crimes was also introduced in the penal codes (albeit in different forms) in Latvia, the Czech Republic, Poland, Moldova, and Ukraine.⁷²

Michael Shafir aderă la pseudoteoria lui Dovid Katz ("Double Genocide theory")⁷³ care a exploatat o eroare reală: în Țările Baltice crimele împotriva umanității și genocidul au fost amalgamate fără respectarea specificității ultimului. Museum of Occupations and Freedom Fights din Vilnius fusese numit la înființarea sa, în 1992, the Museum of Genocide Victims, deși se referea exclusiv la crimele sovieticilor.⁷⁴ Legea privind răspunderea pentru genocidul împotriva poporului Lituaniei adoptată la 9 aprilie 1992 enunța că genocidul a constat și în „uciderea, torturarea și deportarea locuitorilor lituanieni comise în timpul ocupației și a anexării Lituaniei de către Germania nazistă și URSS”. În Letonia, amendamentele la legea penală din 1993 au pus sub titulatura genocidului și crimele împotriva claselor sociale. În Estonia, amendamentele la legea penală din 1994 au extins sfera genocidului (care protejează comunități definite prin naționalitate, etnie, rasă și religie) la crime împotriva grupurilor politice și sociale. Rechizitoriile care au adus în fața instanțelor din Estonia, Letonia și Lituania o duzină de foști agenți implicați în represiunea sovietică de după anexarea acestor țări, în 1940, au folosit acuzația de genocid. Tratarea acuzaților drept autori ai unor „crime of genocid” încalcă definiția prevăzută de dreptul internațional.⁷⁵

Dovid Katz critică motivat faptul că Țările Baltice au folosit termenul „genocid” în dezacord cu litera Dreptului internațional. Confuzia rezultată din utilizarea inadecvată a unei noțiuni fundamentale din Dreptul penal internațional a creat o problemă de limbaj și uneori juridică.⁷⁶ Însă teme precum echivalența morală dintre Holocaust și crimele comuniste ori

⁷¹ Michael Shafir, „Romania: Neither « Fleishig » nor « Milschig »: A Comparative Study” ..., p. 104.

⁷² Idem., p. 105.

⁷³ Dovid Katz definește „dublul genocid” prin „there were two equal holocausts, Soviet and Nazi” (Dovid Katz, ”Understanding ‘Double Genocide’: a lethal new threat to Holocaust memory and honesty” - <http://defendinghistory.com/wp-content/uploads/2013/06/Dovid-Katz-on-Double-Genocide-20111.pdf>.)

⁷⁴ În termenii Dreptului Penal Internațional, crimele sovieticilor sunt de natura crimelor împotriva umanității.

⁷⁵ Vezi între alții, Vello Pettai, Eva-Clarita Pettai, *Transitional and Retrospective Justice in the Baltic States*, Cambridge University Press, Cambridge, 2015.

⁷⁶ Între timp, situația a evoluat. În anul 1999, Curtea Supremă Estonă a stabilit separarea genocidului și crimelor împotriva umanității pentru a pune de acord legislația estoniană cu normele internaționale. În procesul deschis de fostul agent de securitate Vytautas Vasiliauskas contra Lituaniei, Curtea de la Strasbourg a declarat interpretarea

negarea crimelor comuniste alături de a genocidurilor sunt de natură etică. Punerea etichetei „dublului genocid” peste legislațiile și practicile specifice Țărilor Baltice nu spune nimic despre felul în care avem de tratat temele echivalenței și negaționismului. Or, Katz afirmă că eroarea terminologică ar însemna negaționism (al Holocaustului), ar practica chiar ”the deadliest form of denial”,⁷⁷ ar folosi the ”Orwellian Eurospeak” of the ”equal evaluation of totalitarian regimes”⁷⁸, ar fi opera unor ”ultranationalists”, who ”are neither skinheads nor toughs”, on the contrary, ”the elites are suave, silver-tongued, charming and highly educated, especially about history”.⁷⁹

Calificativele lui Katz nu gândesc tema; sunt imprecății rupte de premise. Numirea unor crime împotriva umanității drept „genocid” nu are consecințele enumerate de Katz. În studiul său, Michael Shafir promovează concepția și atitudinea lui Katz pentru a interpreta problematica memoriei Holocaustului în România.

Neprotejarea grupurilor politice de către Convenția pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid constituie o lipsă majoră a acestui instrument de Drept penal internațional. Numărul acțiunilor de anihilare a grupurilor politice, începând cu anul 1945, a fost de patru ori mai mare decât cel al genocidurilor.⁸⁰ Tratarea crimei de genocid exprimă voința delegației sovietice din 1948 care dorea mână liberă în folosirea terorii motivată politic. S-a adăugat emoția internațională când s-a descoperit ce proporții au avut crimele odioase împotriva evreilor. Ca urmare, ”the inception and subsequent defining of genocide—a crime prevalent in all periods of history—in the 1940s was influenced primarily by a single historical event”. Teoreticienii precum David Shea Bettwy apreciază că acest fapt ”raises questions at the present time regarding the definition of genocide, given the prevalence of widespread atrocities in our contemporary world. Indeed, the travaux préparatoires of the Genocide Convention confirm that the drafters used the events of the Jewish Holocaust as guidance in devising the legal definition.”⁸¹

Compromiterea deontologiei cercetătorului la un nivel greu de imaginat

În textul său introductiv, Alexandru Florian afirmă:

„Temele 'legii antilegionare' din perspectiva eticii memoriei” by Gabriel Andreescu, a human rights activist, surveys the various reactions to the law. It is a biased and polemical work critical of the law, in which the author argues in favor of ”ethnicisation” of the ethics of memory.⁸²

dată de Curtea Constituțională lituaniană crimei de genocid ca fiind în dezacord cu Dreptul Penal Internațional. Decizia în favoarea fostului agent Vytautas Vasiliauskas a fost foarte împărțită: 9 voturi pentru și 8 împotriva (Eva-Clarita Pettai, ”Prosecuting Soviet genocide: comparing the politics of criminal justice in the Baltic states”, *European Politics and Society*, Vol. 18, issue 1, 2016, pp. 52-65).

⁷⁷ Dovid Katz, ”’Double Genocide’ has become the deadliest form of denial”, January 22, 2015 -

<https://www.thejc.com/comment/analysis/double-genocide-has-become-the-deadliest-form-of-denial-1.64725>.

⁷⁸ Dovid Katz, ”Why is the US silent on 'double genocide'?”, [guardian.co.uk](http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2010/dec/21/double-genocide-baltic-us-europe), Tuesday 21 December 2010 (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2010/dec/21/double-genocide-baltic-us-europe>).

⁷⁹ Dovid Katz, Dovid Katz, ”Understanding ‘Double Genocide’: a lethal new threat to Holocaust memory and honesty” - <http://defendinghistory.com/wp-content/uploads/2013/06/Dovid-Katz-on-Double-Genocide-20111.pdf>. p. 6.

⁸⁰ Barbara Harff and Ted Robert Gurr, ”Toward Empirical Theory of Genocides and Politicides. Identification and Measurement of Cases since 1945”, *International Studies Quarterly*, Vol. 32, No. 3 (Sep., 1988), pp. 359-371.

⁸¹ David Shea Bettwy, ”The Genocide Convention and Unprotected Groups...”, p. 168.

⁸² Alexandru Florian, ”Memory under Construction...”, p. xxx, nota 10. Florian se referă la studiul meu: Gabriel Andreescu „Temele « legii antilegionare »” din perspectiva eticii memoriei”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 4, 2015, pp. 3-44.

Alexandru Florian a citit cu siguranță studiul meu despre problematica eticii memoriei, căci mi-a trimis o scrisoare privind acel text. Un subcapitol al studiului publicat în *Noua Revistă de Drepturile Omului* avea titlul „O etică umanistă a memoriei”. Vorbeam despre „forme de insensibilitate rezultate din etnicizarea eticii memoriei”, afirmam că „eticizarea eticii și politicii memoriei este contrară pașilor făcuți de doctrina internațională a tratării trecutului comunist”, mă refeream la „foștii marxiști și cercetătorii interesați de etnicizarea eticii memoriei” și militam pentru „o etică și politică umanistă a memoriei” care se opune „eticizării și ideologizării eticii și politicii memoriei”.

În ansamblu și în detalii, promovam o abordare umanistă a eticii memoriei *contrară* abordărilor etniciste și ideologice, pe care le criticam. Or, Alexandru Florian, susține exact opusul, răstoarnă discreditând cele spuse de mine în deplină cunoștință de cauză. Nu a făcut-o în vreun text din țară, unde falsul era imediat identificat. Ci într-o editură americană de prestigiu, în limba engleză.

Florian nu este singur în acțiunea lui defăimătoare. Mai multe afirmații pe care le face Michael Shafir în eseul său mă privesc și constituie un atac la persoană. Citez doar câteva din aceste referiri:

One of Condurache's edited volumes is extensively cited in article published by Professor Gabriel Andreescu, who joined the attack against [Alexandru] Florian, making personal family allegations for which he was forced apologize when threatened with a lawsuit.⁸³

II.

Nonetheless, Andreescu republished the same article in the Bucharest weekly *Contemporanul*⁸⁴ soon after, replacing the original attacks *ad personam* with others, seeking to demonstrate that Florian, "who determines the policy of the Elie Wiesel Institute, promoted under the former regime Lenin's ideas, nourished the Nicolae Ceaușescu cult, and was an active supporter of communist ideology." The references were an obvious effort to discredit the Institute through "guilt by association." In fact, very few social science or history author; had a chance to see their work published if they declined to introduce quotes such as those mentioned by Andreescu.⁸⁵

III.

Though [the aesthetician, philosopher, and former minister of culture and foreign affairs Andrei] Pleșu and Andreescu are known personal adversaries, they were on the same "wavelength" vis-a-vis the amended legislation.⁸⁶ In the spirit of Double Genocide and Holocaust obfuscation, Pleșu

⁸³ Michael Shafir, p. 109.

⁸⁴ *Contemporanul* este de fapt un lunar (nota.m).

⁸⁵ *Idem.*, p. 137 – nota 53.

⁸⁶ Susținere doar pe jumătate adevărată. Eu am făcut o analiză „tehnică”, în termeni de drept, Andrei Pleșu s-a exprimat în termeni valorici (nota.m).

called for "symmetry" in addressing legally the two totalitarian legacies and claimed that tribunals that had sentenced wartimes had been under communist influence".⁸⁷

IV.

As in other former communist countries, there is a predominant sentiment in Romania that the trauma of communist rule is neglected by the West, which imposed on the new postcommunist regimes a memory that is not their own. Sometimes (in Andreescu's, but not Pleșu's case) the implication is that this imposition is instrumentalized by the Jews.⁸⁸

Michael Shafir sugerează că prezentarea extensivă pe care am făcut-o cărții Cezarinei Condurache *Eroii anticomuniști și sfinții închisorilor reînvinovați prin legea 217/2015*,⁸⁹ are scopul de a o promova și a susține ostilitatea acesteia față de Alexandru Florian. Falsul sugestiei se poate verifica.⁹⁰

Formularea "making personal family allegations [privindu-l pe Alexandru Florian] for which he was forced apologize when threatened with a lawsuit". În această frază există două invenții neonorante.⁹¹ Nu m-am ocupat niciodată de viața privată a membrilor familiei Florian. Shafir exploatează faptul că de mai multe ori am pus în discuție trecutul comunist a directorului Institutului „Elie Wiesel”, incompatibil cu statutul de evaluator oficial al standardelor unei etici a memoriei. În studiul care a mai fost invocat i-am atribuit lui Florian pasaje pro-comuniste care nu-i aparțineau.⁹² Confuzia era ușor de explicat: autorul volumului din care am selectat rândurile avea același prenume și același nume de familie cu ale lui și făcea parte, precum Alexandru Florian, din aparatul de propagandă comunistă. Mi-am exprimat firesc regretul și am anunțat repararea greșelii, inclusiv prin difuzarea ei largită. Ceea ce am făcut, citatele au fost schimbate, am descoperit însă că tezele trebuie să rămână, căci ce scria Alexandru Florian nu reprezenta decât o variație a ceea ce publicase tizul său. Pentru a nu permite nicio ambiguitate privind natura conținutului ei, citez „reparația” (doar puțin redusă):

În sfârșit, Alexandru Florian, persoana care conduce politica Institutului „Elie Wiesel” a promovat în regimul anterior ideile lui Lenin⁹³, a alimentat cultul lui Nicolae Ceaușescu și a fost un activ susținător al ideologiei comuniste, al PCR și al regimului condus de acesta. În întunecații ani 1980, directorul Alexandru Florian făcea propagandă „înțeleptelor” teze ale lui Nicolae Ceaușescu, citate sistematic în publicațiile sale⁹⁴. Găsim în scrierile acestuia toate poncifele

⁸⁷ Idem., p. 114.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Cezarina Condurache (coord.), *Eroii anticomuniști și sfinții închisorilor reînvinovați prin legea 217/2015*, Editura Evdomikos, Fundația Profesor George Banu, București, 2015.

⁹⁰ În studiul meu am atras atenția asupra ideologiei cărții: „Cezarina Condurache coordonatoarea cărții, are „simpatii legionare și a selectat opiniile privitoare la lege din acest unghi determinat...” (Gabriel Andreescu, „Temele « legii antilegionare »...” ..., p. 8).

⁹¹ Formularea este menită să mă asocieze cu o situație jenantă.

⁹² Au existat și două erori factuale care nu aveau și nu puteau avea un conținut critic.

⁹³ Una din referințele la Lenin: „Evidențiind sensul pe care îl acordă faptului că valorile conștiinței politice sunt « aduse din afară » Lenin subliniază mai departe: « conștiința politică nu poate fi adusă muncitorului decât *din* afară, adică din afara luptei economice, din afara sferei relațiilor dintre muncitori și patroni" » [...] Este vorba de o activitate specializată, în sfera praxisului social și istoric, prin care valorile, ideile și normele care structurează conștiința revoluționară a clasei muncitoare sunt însușite de diferitele categorii proletare” (Alexandru R. Florian, *Cunoaștere și acțiune socială*, Editura Politică, 1987, p. 131).

⁹⁴ Unul dintre multele citate: „În acest sens, secretarul general al partidului sublinia la Congresul al XIII-lea al P.C.R. că, « în întreaga activitate ideologică, în învățământul de pariul. este necesar să se asigure studiul filosofiei

regimului, tratate ca îndreptar de gândire și acțiune, exprimate în frazeologia binecunoscută a activiștilor, gen: „Programul Partidului Comunist Român, plecând de la principalele procese care caracterizează țara noastră, indică modalitățile de accelerare și dirijare a acestor procese [...]”⁹⁵; „documentele partidului nostru” subliniază necesitatea elaborării „unui program amplu de activitate teoretică, ideologică, de analiză, în spiritul concepției materialist-dialectice, a tuturor fenomenelor interne și internaționale, pentru a putea trage toate concluziile corespunzătoare pentru activitatea viitoare”⁹⁶.

Una din principalele teze ale celor două cărți pe care Alexandru Florian le-a publicat înainte de anul 1989 este superioritatea societății în care trăiam asupra democrațiilor. În timp ce „Unitatea structurală a capitalismului este limitată de caracterul antagonic al contradicțiilor [...]”⁹⁷, în socialism „integrarea politică se manifestă prin unitatea de acțiune a claselor și grupurilor sociale. Unitatea este caracterizată de rolul conducător al clasei muncitoare aflată sub conducerea partidului comunist”⁹⁸. În capitalism, „Omul devine din agent economic alienat, cu posibilități sociale de exprimare limitate, o forță activă, conștientă a vieții economice, social-politice și culturale”⁹⁹. [...] Democrația socialistă asigură în fapt posibilitățile poporului de a participa la conducerea societății, de a-și hotărî în mod suveran destinele, de a-și fauri viitorul așa cum dorește”¹⁰⁰.

Regăsim la un moment dat, punctată, și tema fascismului, subiect de interes major astăzi al directorului Institutului „Elie Wiesel”. Iată însă termenii:

Partidul Comunist Român a fost singura forță politică în stare să ofere o alternativă democratică, socială și politică regimului de dictatură antonesciană. Clasa muncitoare, organizată și condusă de partidul comunist, a militat neobosit împotriva dictaturii fasciste și pentru desprinderea României de Axă...”¹⁰¹.

Shafir îi oferă lui Florian scuza că „very few social science or history author; had a chance to see their work published if they declined to introduce quotes such as those mentioned”. Nu doar că în vremea pomenită au apărut cărți de științe sociale care nu urmau poncifele marxism-leninismului, Însă pasajele selectate nu sunt „citate propagandistice” introduse să salveze „opera”. Cărțile lui Alexandru Florian erau ele însele, în întregime, propagandă comunistă. Pentru cititorul român deja matur în anii comunismului, sofismul falsificator este mult prea vizibil pentru ca autorul să-l folosească. Se poate însă „vinde” lectorilor americani/anglo-saxoni.

Referirea pe care am făcut-o la trecutul de propagandist comunist al lui Alexandru Florian are aceeași motivație cu a lui Michael Shafir când condamnă numirea autorilor cu simpatii legionare în instituții ale statului român.¹⁰² Aducerea în discuție a stărilor de fapt din

marxist-leniniste, a lucrărilor ele bază ole lui Marx, Engels și Lenin, precum și alte lucrări teoretice contemporane »” (Alexandru R. Florian, *Cunoaștere și acțiune socială...*, p. 10).

⁹⁵ Alexandru R. Florian, *Procesul integrării sociale*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, pp. 15-16.

⁹⁶ Alexandru R. Florian, *Cunoaștere și acțiune socială...*, pp. 66- 67

⁹⁷ Alexandru Florian, *Procesul integrării sociale...*, p. 36.

⁹⁸ Alexandru Florian, *Procesul integrării sociale...*, p. 41.

⁹⁹ Alexandru R. Florian, *Cunoaștere și acțiune socială...*, p. 125.

¹⁰⁰ Alexandru R. Florian, *Cunoaștere și acțiune socială...*, pp. 41-42

¹⁰¹ Alexandru R. Florian, *Cunoaștere și acțiune socială...*, p. 145.

¹⁰² Vezi comentariul aspru al lui Michael Shafir, în studiul său, la numirea ziaristei Elisabeta Stănciulescu în Consiliul de Administrație al Televiziunii publice. Reacția lui Shafir a fost motivată de entuziasmul ziaristei pentru personalități legionare cum ar fi poetul Radu Gyr, filozoful Nae Ionescu și liderii Moța și Marin (voluntari în

Institutul „Elie Wiesel” nu poate discredita Institutul, nu creează „vinovăție prin asociere”. Discreditarea este consecința numirii la conducerea lui a unui fost slujitor al aparatului de propagandă comunistă. Alegerea are efecte negative considerabile asupra prestigiului și activității acestei instituții. Volumul apărut la Indiana University Press constituie o piesă din campania dusă sub egida lui împotriva anticomunismului. Era chiar de așteptat o astfel de campanie de vreme ce Consiliul de onoare și Consiliul științific al Institutului „Elie Wiesel” grupează un fost ofițer al poliției politice comuniste, un colaborator al acestei poliții, un important nomenclaturist judecat pentru crime împotriva umanității, alți foști activiști comuniști. Scopul legimitator și cel oficial al Institutului „Elie Wiesel” constau în aprofundarea cunoașterii și înțelegerii tragediei Holocaustului de care au fost responsabile autoritățile române începând cu anul 1940. Cu o asemenea istorie a principalilor ei decidenți, activitatea cea mai vizibilă a Institutului a devenit trivializarea crimelor comuniste și denigrarea promotorilor acestei memorii – incluzându-mă.

O surpriză a fost să descopăr că Michael Shafir se referă în acest volum considerat „științific” la elemente cu totul private precum „adversitatea personală” dintre mine și fostul ministru Andrei Pleșu. Cei interesați de memoria Holocaustului sunt introduși în chestiuni pe care probabil ar prefera să le evite. Și această afirmație este eronată. Reproșurile pe care eu și Andrei Pleșu ni le-am făcut prin presă au vizat întotdeauna chestiuni de interes public. În viața noastră personală avem o relație cordială.

În sfârșit, ideea că „evreii ar instrumentaliza impunerea unei memorii care nu este a lor” nu-mi aparține. Michael Shafir ar fi trebuit să o susțină măcar cu un exemplu. Altfel, rămâne o afirmație pur calomnioasă. Problematic este faptul că Shafir sau Florian își prezintă opiniile ca și cum acestea ar reprezenta gândirea întregii comunități evreiești. Desigur că evreii au despre memoria Secolului XX opinii diverse și nuanțate precum le au orice alte popoare.

Concluzii

Rândurile anterioare vor fi eventual apreciate drept o critică severă a volumului publicat la Indiana University Press. „Cercetările” colaboratorilor Institutului „Elie Wiesel” tot repetă în scrierile lor publicate în România și în acest volum declarații etnicizate ori ideologizate fără să le confrunte cu evoluțiile academice actuale și ale doctrinei internaționale a tratării crimelor totalitare.¹⁰³ Ei neagă problematica și relevanța „genocidului politic” făcând abstracție de substanțiala literatură care cere dreptului internațional mai multă etică și mai mult pragmatism. M-am referit mai sus la cercetările lui David Shea Bettwy. Aduag acum o altă contribuție a profesorului la argumentele care invocă chiar logica Dreptului internațional:

Războiul civil spaniol din anii 1930). Or, Elisabeta Stănciulescu era responsabilă (doar) pentru a-și fi exprimat public simpatii față de personalități legionare. Ea nu avea profesia de educator plătit pentru a îndotrini studenții într-o ideologie criminală, precum Alexandru Florian.

¹⁰³ Vezi în particular Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin, *Doctrina internațională a tratării trecutului comunist. Culegere și comentarii*, C.H.Beck, București, 2016.

A direct criminal prohibition on political genocide is the natural consequence of recognizing and protecting the human rights implicated by the offence [the infringement of right to life]. It is illogical for international law to protect the political rights of individuals to organize in groups in the first place (rights to assemble, to form political parties, to communicate ideas to one another, etc.) but not to treat the physical and biological destruction of the political groups arising out of that collective political activity as a criminal offence. Collective political rights are meaningful only if individuals are not subject to physical or biological destruction for exercising [...] political beliefs in concert with others.”¹⁰⁴

Criticarea tezelor pe care le susțin „intelectualii de frunte ai României postcomuniste” se repetă identic de decenii. În principal, este acuzat apelul lor de a se da crimelor comuniste o atenție „simetrică” cu cea oferită crimelor naziste. Acuzații cer echivalarea morală a celor două totalitarisme care au însângerat secolul XX. Pentru aceste idei autorii sunt tratați drept niște gânditori provinciali ale căror preocupări de etică a memoriei s-ar afla în afara dezbaterii internaționale.¹⁰⁵ Or, ce afirmă ”the most influențel intellectuals” (formularea lui George Voicu) a devenit chiar doctrina organismelor europene. Rezoluția Parlamentului European la cea de-a 60-a aniversare a finalului celui de Al Doilea Război Mondial în Europa (2005), Rezoluția 1481 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (Necesitatea condamnării internaționale a crimelor regimurilor comuniste totalitare - 2006), Declarația Parlamentului European privind proclamarea zilei de 23 august drept Ziua europeană a comemorării victimelor stalinismului și nazismului (2008), Rezoluția Parlamentului European referitoare la conștiința europeană și totalitarismul (2009), Declarația de la Vilnius a Adunării Parlamentare a OSCE (2009) insistă asupra simetriei și echivalenței morale.¹⁰⁶

Teoreticienii raporturilor dintre memoria crimelor naziste și a celor comuniste au de raportat judecățile lor la noile realități penale din țările proprii. În România, Codul penal în vigoare a egalat responsabilitatea pentru crimele împotriva umanității (în particular, motivate politic) cu responsabilitatea pentru crimele genocidare.¹⁰⁷

Este ilogic și ilegal ca persoane cu funcții publice să lanseze diatribe împotriva unor intelectuali sub motivul că aceștia susțin norma penală din societatea lor. Poate în anii 1990 speculațiile anti-anticomuniștilor aveau un sens. În anul 2018 au ajuns, după formularea uneia dintre personalitățile implicate în dezbateri, „încremenite în proiect”.

Este posibil ca atunci când referenții editurii Indiana University Press au recomandat publicarea lucrării de grup a colaboratorilor Institutului „Elie Wiesel” să fi ținut cont de complexitatea subiectului, de specificul contextelor naționale, de pluralitatea perspectivelor.

¹⁰⁴ David L. Nersessian, *Genocide and Political Groups*, Oxford University Press, 2010, p. 191.

¹⁰⁵ Este adevărat că „intelectualii de frunte” nu frecventează literatura și deci nici limbajul de specialitate al evoluției eticii memoriei pe Continentul european..

¹⁰⁶ Pentru detalii vezi Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin, *Doctrina internațională a tratării trecutului comunist. Culegere și comentarii* (The International Doctrine on Dealing with the Communism Past. Documents and Comments), C.H.Beck, București, 2016.

¹⁰⁷ Articolul nr. 439 din Codul penal românesc privind Infrațiunile de genocid și contra umanității privește „persecutarea unui grup sau a unei colectivități determinate, prin privare de drepturile fundamentale ale omului sau prin restrângerea gravă a exercitării acestor drepturi, pe motive de ordin politic, rasial, național, etnic, cultural, religios...” (alin. 1, j), și sancționează cu aceeași pedeapsă asemenea fapte „în cadrul unui regim instituționalizat de oprimare sistematică și de dominare a unui grup rasial asupra altuia (alin. 2).

Faptul că într-un domeniu atât de sensibil și cu miză nimeni nu deține „standardele profesionale” ar putea explica diluarea exigențelor.

Se adaugă însă întrebarea dacă referenții nu au remarcat atacurile la persoană incompatibile cu standardele unei edituri academice. Stilul unor alegații reprezenta un semnal de alarmă motivând verificarea lor. Publicarea volumului nu îi compromite doar pe Alexandru Florian și pe Michael Shafir, compromite și editura care a găzduit atacuri atât de contrare deontologiei profesionale, atât de lipsite de fair play.